

ШКОЛСКИ ЛИСТ.

„ШКОЛСКИ ЛИСТ“ излази сваког 15. и последњег у месецу. Претплата је за целу годину 3 ф., за 4 месеца 1 ф. а за Србију 8 динара годишње. Учитељи, који имају мању плату од 300 ф., богослови и приправници добијају лист у пола цене. Дописи и претплата шаљу се: Уредништву „Школског листа“ у Сомбор.

Бр. 19. У Сомбору 15. октобра 1883. Год. XV.

ЈАВАН МОРАЛ И ШКОЛА.

Предавање проф. Дра Г. А. Линднера, држано 3. јуна о. г. у чешком учитељском друштву „Будец“ у Раудницу.

(Свршетак.)

Јаван је живот дакле она велика школа, у којој појединац долази до карактера. Тога су уверења били они велики законодавци у далекој давнини као Мојсеј, Ликург, Солон и т. ., који су свој народ васпитавали законодавним путем. А с тим се слаже, што нам причају најстарији споменици и верозаконска предања о друштвима, која су се тако изметла, да се у њима није могао наћи ни скроман број праведника и која су морала бити истребљена смолом и огњем.

Толико на адресу оних, који захтевајући чуда од школе, захтевају од ње и само од ње поправку; она да сатре хидру корупције, она да обнови стару простодушност прави, она да обнови друштво. То су случајно они људи, који хоће школу да одлуче од друштва, који бране учитељству, да учествује у изјавама јавног живота!

Ти људи заборављају, што говори Кастелар и свакидање искуство, да су интереси моћнији него идеје, примери моћнији него наука, живот одсуднији него школа. Чим човек учини судбоносни корак из школе у живот, осети се у новоме свету, где важе друга начела и правила.

Ту почиње, као што згодно вели Хелвечије, друго његово васпитање, други његов живот, збиљски живот. У том погледу нека ми је дозвољено, да проговорим неколико речи на адресу школе и самога учитељства. Треба ли школа уопште да се одрекне свог васпиталачког позива или ваља ли да се приклони оној лукавој мудрости света, која у место моралног идеала ставља разглашено тражење успеха? Никако! При постојећем

спору, који влада међу првим и другим васпитањем човека, не остаје школи шта друго, него да снажно подиже заставу народнога васпитања и да ју чува у супрот свима насртајима светске мудрости, т. ј. да васпитна целъ дође на прво место. Пре се старала школа само за то, да се постигне неки спољашни ред, да се одржи неки педагошки зашт.

Тај спољашни ред није данас већ више довољан. Учитељ не сме да се задовољи голим редом, циглим упућивањем ученика, да мирно проседе своје школске часове, он не сме да мотри само на спољашну дисциплину, него мора да се држи унутарње дисциплине, којој није доста само владање по закону, него која тежи да упливише и на сам дух. Пре свега треба за тим радити, да се колико могуће уклони, или бар утиша онај спор међу првим и другим васпитањем, онај спор, који за тим иде да прогута све посљедке васпитања.

Не колебамо се да признамо, да је изравнање тога спора најтежа задаћа педагогике. Јер како да се сложе идеални захтеви школе с неуређеном струјом живота, која је скроз утилитарна (на успех управљена)? Чујмо, шта вели о том педагошка наука. Она учи, да васпитање треба да одговара духу народном и духу времена, али не у смислу чистога реализма, који сматра само оно за корисно, што користи у друштву, ни у смислу чистога идеализма, који се својим идеалним захтевима не обзире на оно што је живот створио, него држећи се у средини између оба та правца

Пошто је развитак друштва ипак само напредак к бољем и савршенијем, то не може бити сумње, да се васпитаник има да васпитава у смислу друштвенога напредка, по изреци Кантовој: „Деца нека се васпитају погледом не на садање, него на будуће боље стање људскога поколења.“

А сада још нешто. Кад се говори о моралном васпитању, придружује се њему религиозно васпитање и то с правом. Јер је религија главни ослонац људскога морала. Али верозаконско питање је у нас (у Чешкој) такво, да му је врло тешко приступити, њега се управо ни дотакнути не сме, пошто је одузето педагогици и предано партајама.

Није заиста то од важности, да ли се има за религију додати неколико часова или да ли имају ученици оволико и оволико градива на памет да науче; али што је од важности и о чем може педагогика да узме себи слободу да говори, то је, да

се при настави из религије пази на она иста основна правила, која важе за све наставне предмете. Као што настава има за циљ стицање смишљенога и одабранога знања као основа за будући развитак карактера, тако исто ваља и религија да буде брижљиво спремно земљиште за морал, који продира све мисли васпитаникове. — Али као што је при настављању важно, да исто буде практично, т. ј. да дозвољава да се многострано употребљује, да се не учи само за будуће заборављање, тако и религија не треба да буде само предмет науке, него уједно предмет извршавања. Иначе би постала она со, која не соли више!

Хришћански морал има и данас снаге, да преобрази свет, као што га је већ једном преобразио. За то је само једино нужно: да се изводи! И у тој ствари ваља да се вратимо мужу, на којег бедрима још и данас почива систем народнога васпитања. То је наш архиепископ Коменски, који је као последњи владика чешке браће проповедао *нову науку о живом хришћанству, које се огледа у делима.*

Ако уопште треба озбиља да се поправи оно, што је најважније, то јест морално образовање, онда ће бити нужно, да придружимо славном, стародавном геслу: Учимо не за школу, него за живот, још ново гесло: Васпитајмо за живот!

Даље треба да имамо на уму лепе речи, које читамо у §. 21, (аустријске) школске и наставне уредбе од 20. августа 1870: „*Настави омладине је циљ ваљан, племенит карактер.*“ Златне су то речи, достојне, да се у мрамор утесане сјаје на прочељу сваке школске зграде. Али реч је сама мртва, само ју дух оживи.

Школа не може никако да однегује готов карактер, она може да спреми само земљиште за будући развитак карактера у животу. За то је нужно, да то још једном поновимо, пре свега *слога*, слагање школе са животом, слагање науке са радом. Што се у школи учи, то нека се извршује и испуњује, и то не само од стране ђака, него и од учитеља.

Учитељ нема да наставља само речју, него и примером. Учитељи не треба да су само путокази, налик на оне стубове по друмовима, који показују истина на праву цесту, али по њој не корачају.

Личност учитељева нека буде средиште и душа укупног живота школског, он нека буде проникнут будућим редом као

из далека одсејајувајућим одблеском духа васпитачкога. Ред тај не трпи никакав приговор, никакво одлагање, никакве изнимке. Само је почетак у томе тежак.

Од онога часа, кад ђак схвати, да својом главом неће оборити тај ред, он је за њега задобивен, и што већма појима, да је тај ред потребан и благодаран, у толико ће се више шћњим истоветисати и благосиљати га. То све не пружа наравски још извесност, да ће оно, што је у нежну детињу душу посадила школа, дозрети у животу, али за школу је довољно уверење, да је учинила, што јој је била дужност. Све остало остављајмо Богу!

✱ ГЕДЕОН (ГЕЦА) ДУНЂЕРСКИ

(Свршетак.)

Геца и беше заиста ретка појава нашега народа и доба, ма га са које стране посматрали.

Као син простих родитеља и без икакве науке важис је ипак у познатим круговима и у народу за необично *мудра* човека, који је не само себе и своје послове по својој здравој и мудрој замисли упућивао и руководио, но је сваком приликом својим суграђанима и познатима давао паметна савета и утехе. У Сентомашу има више особа које су своје разне спорове, размирице и планове по савету деда Геце у љубави међусобно и поверљиво изравнали и извели, него што су адвокатима и судијама прибегавали. Многи блудни отац или непослушни син, немирни зет, лењи занатлија и неуредни чиновник постаде опет честити члан породице своје или позива свога — једино услед савета и моралне снаге деда Геце у Сентомашу. — Па како је овај прави природни српски мударац умео световати млађе, старије и општинаре! Како ли је знао вешто у сваком предмету општинска већања а и приватне дискусије изнаћи брзо суштину му (есенцију) пре, но многи школовани јуриста и лођичар. Како ли је знао у говор свој вешто уплетати народне, значајне, изреке и пословице*), те њима у толико свечаније истинитост својих назора потврђивати.

Његово нежно, лепо, искрено и учтиво понашање према свакоме: познатом а не познатом, старом а младом, богатом а сиротом — без раз-

*) Тако нпр. споменућу само неколике, што ми се веома ориђиналне чине и тако изгледају, као да их је он сам први и измислио.

1) „Човек се учи док је жив, па оиет луд умре.“

2) „И ако је скупо, платиће то онај (док наиђе) са бабином кесом“ (т. ј. синови, који су наследили од оца обично су лаке руке и преплаћују многу ствар; а не штеде као отац им, који је сам муком текао.)

3) „Кума куми гребенала, ето тако, она пој наби торбу брашна, ев' овако,“ говорио је често када је опазио да женске — особито госпође — за ма како малену, не знатну услугу (па често и за сами пренос гласова) награђују своје млађе, друге и судедиње. —

4, 5, 6) О једу и пићу (о умерености):

„Зло, кад је много палог на усти.“

„Паприка је круву мажуа.“

„Све једино, а просуо а пошио; но каткад је боље и просути неог пошиги.“ т. ј. вино из чаше).

7) Стална изрека: „Твори право, поштуј Бога, па с' не плаш' никога.“

лике јесте тек загонетно. Он је у свакидањем саобраћају са светом умео боље поступати, него сви они писци књига: „*О обхожденију са људима*“, боље него сви галантомисте и углађене салонске особе. — Тако напр. малу децу распитује на путу за здравље њихово и родитеља им, за науку, за учитеља итд. Познатом се увек он напред јављао (једна госпојица, гошћа у Сентомашу сретала се за пуна 3 месеца дан на дан са њиме на пијаци, па никада не могаше угрбити прилике, да као млађа њега прва поздрави; он је увек прехитрио још на 5—8 корачаји унапред). Ни црни Циганин није отишао из његове куће, а да чаше вина испио није, само ако је томе време било. —

Са зло оглашеним људима је такођер знао мудро и вешто поступати, па шта више и саме поклоне им чинити*), као оно Милош са Турцима у Београду. — Свакоме је поштовање одавао и према свакоме предусретан био; зато га је сваки и поштовао и морална решњекта од њега имао. Отуда се само разумети даје, да њега за пуних 60 година радена живота никада нико запалио, поробио није; нико му се светио није и нико га *тужио* није, као што и он за живота никога тужио није! Своју изгубљену ствар, залуталу марву, одбегле коње итд. није он никада тражио онако грозничаво као остали свет; вазда је том приликом рекао: „Та ваљда ће наћи добри људи и довести“; готово се никада и преварио није, нашло се имање; али је и награђивао лепо таке поштене људе. — Спавао је мирно и путовао са силним новцем без оружја!

Хуманизам, филантропију и љубав ка ближњим разумевао је, исповедао и извршивао за цело већма, него сви ти теоретичари писци педагози, проповедници и филозофи. Помоћ његова стајала је целом Сентомашу вазда на услузи и добрима и злима. Чинио је то и „шаком и каном“, дању и ноћу (из сна га буде потребни, те без сведока и писмена узимају повеће своте) и то у тренутку без великих и познатих церемонија и модалитета, јер у њега не беше књиговођа и таког чиновништва; он је цела века био сам свој књиговођа и протокол, касир и сензал, млађи и старији. —

*) Два примера осташе ми живо у памети:

Једном ручасмо нас двоје сами. У по ручка трупи у собу нам нека позната зликовачка особа, што је истом пре 5—6 месеци са тешке робије отпуштена и рече: Бабо! Молим Вас 10 фр. у зајам; — Деда му рече: Ево најпре чашу вина! — Ево ти 10 фр. новаца. Ево ти онет чаша вина! Онај испи и ову пак рече: хвала и с Богом Бабо! — Но деда му рече: Трипут Бог помаже, ево и трећу испи! —

Оде човек. А деда ће мени: Познајеш ту несрећу од човека, па шта мислиш?

Ја: Познајем га, али знам и то, да Вам никада вратити неће!

Деда: Е мој синко, то знам и ја да ми неће никада вратити!

Ја: Па како сте му онда могли тако срдечно дати?

Деда: Треба људе познавати! Ја сам њему дао 10 фр.; неће ми их никада вратити, али ми неће никада више на очи ни изилазити, неће од мене више никада ни искати; тих 10 фр. било па није, али сам се сачувао тако бар за навек од њега; јер боље и овако, него да ми то мало врати, и после сваки час да ме узнемирује са великом сумом. Овако ме се стида и клоњиће ме се!

Једном онет пустио на узаном насипу пред своја кола некога сиромашка на једном тронном коњу, те му овај више од по сата прашину у очи терао. На питање моје: Што га не обиђете? рече ми: Видиш, да је луд, бесан и готов на свају; сад само још и ја да хоћу, па ето зла. Од мира не боле глава! — До салана свога никада га обићи не хтеде, а онда му се још јави: Помоз Бог Илија! а ја и не знам да си ти, да смо се бар мало разговарали! а исти Илија спадао у ред првих лопова и убица!).

Неколико примера само нека се виде, па нека свако пресуди какав је добротвор својим ближњима деда Геца био:

Када је 1848 Сентомаш Србобраном постао, буде од војна команданта присиљен, да се прими грађанске управе над Сентомашом (кнез). Ту теретну, страховиту дужност обави он тако сретно и вешто, да ће се вазда спомињати и у Срба и Мађара. Србима је вазда тачно набављао и подмиривао сву потребу за народ и војску; али је у исто доба држао у својим подрумима, таванима и магацинима преко 40 Мађара сентомашких сакривених и заштићених од освете нередовних Србијанаца. Једино вештина, енергија и човекољубље домаћина — кнеза деда Геце спасе овој четрдесеторици живот, који му још и данас захваљују, што их је сачувао и тајно хранио и појио. —

Пре 28 година је сачувао српску православну цркву и општину у Сентомашу од ретке срамоте; суд државни хтеде за неки дуг од више хиљада форината цркву затворити и утвари распродати; но деда Геца притече као верни син своје православне мајке св. цркве у помоћ и спасе јој част и углед. — Када је глад овлада у Банату, онда је он и ту својој српској сабраћи дарезљивом руком у помоћ притицао и многу породицу од глади сачувао.

Колера 1866. године захвати јака корена и у Сентомашу; народ са беснила незвана поста изгубио памет. Када жртве већ у стотинак пређоше, онда наста тек права паника и неред. Разбеже се имућнији живаљ, разбеже и цело политично — општинско поглаварство; погибоше и два лечника, подлеже и једини лекарник (апотекар) у месту. Сиротиња пишти најтеже. Нема јој ко лека и лекарије дати, а нема ко ни мртвачких сандука давати. — Човекољубиво срце деда Геце и овде се истиче за спас сабраћи својој. — У том врхунцу јада, страве и пропасти заузме он сопственом побудом својом у општинској кући место *кнеза*; пошље у апотеку једнога подбележника (који је се) за младости своје учио и (у апотеци) и заповеди му, да сиротињи и свакоме лекарије без новаца издаје; пошље ноћу коњаника солгабирову у Срп. Бечеј, те овај још те ноћи (на одлучни позив деда Геце) стигне у Сентомаш, доведе доктора, похвали и одобри све споменуте и следеће наредбе новог диктатора и оде. Деда Геца заповеди неколицини столара да и мртвачке сандуке без новаца — а на његову одговорност свакоме с места издају; забрани носити мртваце у цркву; забрани и само *звонење*, да се народ не плаши*); изда још веома чудни, но врло умесни и паметни налог, да музика прође свима улицама, небили се уплашеном народу срце и душа мало ослободила и окрепила. — Са повратком реда а уз ове наредбе престаде на брзо и моћ азијатска душмана; а сиротиња кану једну сузу благодарности више за спас душе њена добротвора Деда Геце.

Знамените године 1875—1877 испоможе дарезљива десница деда Гецина силну нејач босанско-херцеговачку и рањенике српске; није трпио, да му име по новинама брилира и количина прилога му, али је тим ра-

*) Када му и рођени зет у колери погибе, дођоше свештеници, тутори и чланови породице му са молбом: да се зет Миша огласи и у цркву носи. Али деда Геца не допусти ни овде; један закон за све, па и рођене!

даје и више давао и поклањао онако у тишини а примером народне пословице: „Што даје десница нека не зна ни левица.“

Позориште српско, срп. Матица, срп. књижевност, срп. писци, вештаци и родољуби, срп. ђаци, срп. школе, путници, невољници, а у најновије доба још и срп. цркв. општина са својим школама (по гласу тештаментата покојникова) јесу живи јасни сведоци велике родољубиве душе деда Гецине и не мање дарожљиве му деснице. — Сви његови звани и не познати родољубиви приноси, а и нове штипендије и легати подижу му име у српски пантеон, а у реду Текелије, Коларца, Сервицког, Канетана Мише, Гвозденчевића, Наке, Платона и других светлих и врлих синова и добротвора српских.

Побожан је био онако, како се то само у права, стара и верна православна Србина замислити даје. — Цркве у Сентомашу једва да је когод тако посећивао, као он; при богослужењу се молио, појао и слушао. Причешћивао се редовно 4 пута у години и сву своју кућу онда скупљао и водио ка овој светој тајни. — Пост је држао особито примерно; ма како високи гост, у Сентомашу био, тај је морао Петак у кући му препостити — или на другом месту ручати.

Смеран је био особито. Његове ванредне материјалне прилике, познанство и пријатељство чак до највиших кругова пружаху му обилатих прилика, да се и спољње над другима уздигне и одликује. Њему све то беше празна машта, за којом му срце никада грамзило није. — Он се раскошно-госпоцки ни одевати не хтеде; у своју кућу не уведе ливрејисане послужитеље, fine куваре и строго прописане салонске намештаје и церемонијеле; он још не седе на скупоцена каруца; он стајаше цела века свога у сентомашкој цркви на левој страни тек у *трећем столу*.

Памтења је био особито јака. Знао је из детињства сваку успомену тако живо, као данас. Та цели век и огромни рад спровео је помоћу јака памтења; тако је нпр. у стању био неколико хиљада форината пре подне народу на пијаци изданих тек с вечера из главе диктирати себи у протокол.

Рачунџија (наравно напамет) био је особито брз и сигуран; орамотио је више пути своје школоване млађе и писмене рачунџије. Карактеристично је још и то, да је физиономије у марве боље познавао, него у људи; тако је нпр. после годину дана познао вола на вашару, кога је још лане на другом неком месту погађао, а газду — човека — од тог вола одмах није познати могао.

Раденик је био целом месту узорити. Говорио је навек: „Нема мени без мене,“ те је с тога сваки посао лично надгледао или обавио не и лашећи се умора, болести, непогоде, зла времена, не пазећи на удобност тела и незгоде. Чобан га не могоше преварити и прикрити и само једну шугаву овцу, а да он то не примети; жито му се није никада решетало, а да и његова рука решето чачкала није, лађа се није кренути могла, а да је он прегледао и испратио није; не беше тога посла*) у радњи ње-

*) Једном прелазила лађа му житарица кроз отворену Ђуприју на Каналу у Сентомашу. Свет се слегао силни са колима, полази из седа преко Ђуприје на њиве да оре; на лађи мало лађара, а и неки ветар их смео, те једва, једва лађа мили. Кад деда Геца виде како споро иде, а Сентомашани не могу преко на орање, а он скочи те ухватити са лађари за једек, па поможе и сам *овћи* своју лађу, да се Ђуприја што пре склони

говој, кога се и он латио не би, само ако је требало радене пожурити или поучити. Речи ове, што је често изговарао беху пуно истините : „Ни један ветар дувао није, а да ме шибао није ; ни једна киша падла није, а да ме била није ; крипеке не беше те, што ме жегла није ; радње не беше те, које бих се ја устегао и студио.“

У друштву је био весељак, занимљив и веома шаљив ; хумор му је познат на широко и на далеко ; особито му је још за руком испадао, ако га је у сатири употребио. —

Телесна састава и здравља беше ретка. Тек овде се уздигао он над осталим светом.. Сентомаш је баш познат са крупна и висока соја срп. живља ; али је деда Геца изнад свију био и највиши и најкрупнији, управо скоро великан (Riese) тако, да ко га год први пут види и нехотице устукну натраг пред импозантним телом ванредно савршена човека.*)

Човек оваких особина, овака положаја и овакове племените душе беше у месту и околини од свакога поштован и љубљен. — Но највеће поштовање, унутарњу и видљиву љубав дочекао је од своје деце, особито од сина Лазе, који се душом и телом жртвовао вољи и идеји оца свога, који је чак тако далеко то терао и пред светом јавно, да се са оцем својим никада *седећки* на улици и поред клупе разговарао није (кад отац седи, син стоји) и којег отац за потоњих 30 година још никада у кревету нашао није (дакле будан дочекивао и самога старога и превреднога оца свога.) —

Покојник је вазда говорио, да је од све среће, што му Бог, људи и прилике дадоше, за њега највеће блаженство то, што је дочекао поштовање од деце своје, што у свету ретко има.

Ово је слика великана Гедеопа Дунђерског, великана у привреди, у родољубљу, у хришћанским врлинама а и пријатеља српске школе, дечице, учитељства и Шк. листа (по више бројева је поклањао сиротим учитељима и сам редовно држао и читао), којему нека је и од наше стране достојно поштовање блажене сенке и имена му. —

У Сомбору.

Ј. К. Б.

*) Приповедао је, како је пре много година упознао се са једним високим црквеним достојанствеником. Када овај виде Гецу какав је и колики је, рече пред свима гостима : „О пријатељу, та ја сам давно слушао за Гецу, али сам увек држао, да је то какав геца ; али Ви колико сте чувени, толико сте и *vifeni!*“

РАЧУНСКА НАСТАВА У НАРОДНОЈ ШКОЛИ.

Први разред.

(Свршетак.)

Разлагање бројева. Поступа се исто тако као у првом колу и још се предузимају све четири рачунске радње заједнички. Сваки број од 11 до 20 предузме се засебно и разложи се у два дела. Ово би н. пр. било поступање за број 12. На рачунаљци се представи број 12 и разложи се на двоје, а ученици говоре: $11 + 1 = 12$, $1 + 11 = 12$, $12 - 1 = 11$, $12 - 11 = 1$. За тим се разложи број 12 у десет и два, те се учи :

$10 + 2 = 12$, $2 + 10 = 12$, $12 - 2 = 10$, $12 - 10 = 2$. Разлагањем у девет и три добије се: $9 + 3 = 12$, $3 + 9 = 12$, $12 - 3 = 9$, $12 - 9 = 3$, $4 \times 3 = 12$, $\frac{1}{4}$ од $12 = 3$. Разлагањем у осам и четири имамо: $8 + 4 = 12$, $4 + 8 = 12$, $12 - 4 = 8$, $12 - 8 = 4$, $3 \times 4 = 12$, $\frac{1}{3}$ од $12 = 4$. Разлагање у седам и пет даје: $7 + 5 = 12$, $5 + 7 = 12$, $12 - 5 = 7$, $12 - 7 = 5$. Најпоследње се разложи дванаест у шест и шест: $6 + 6 = 12$, $12 - 6 = 6$, $2 \times 6 = 12$, $\frac{1}{2}$ од $12 = 6$, $6 \times 2 = 12$, $\frac{1}{6}$ од $12 = 2$. Тако се ради са сваким бројем и задају се примењене задаће и мала решавања, н. пр. $8 + 5?$ 5 је 2 и 3 , $8 + 2 = 10$, $10 + 3 = 13$, дакле је $8 + 5 = 13$.

Ту се већ види, како је важно, да је дете вешто у допуњавању основних бројева на десет. Та је вештина потребна и за одузимање, јер кад треба од 16 да се одузме број 9 , онда мора дете, пошто 6 одузме, уједно да зна, да се 9 састоји из 6 и 3 , да треба дакле од 10 да одузме још 3 .

Може ли в.ћ на овом степену да се постигне, да се резултати добивени разлагањем запамте (али не учењем на изузет, него само рачунањем), онда је добивено врло много за даљи рад. Али многа деца неће имати такво јако памћење за бројеве; уморили би се, да вежбања већ овде дотле продужимо, док сви то не науче. Морали би непрестано најслабијим ученицима да се обраћамо, а то би врло јако задржавало боље, па и саме средње ученике. У школи се не сме *сувише* много обзирати ни на најбоље ни на најслабије; средњи треба и ту да су меродавни. До увиђења и неког извесног степена вештине, *барем* колико је нужно за разумевање онога што ће доћи, мора у *сваком* код *свију* да се дође; што појединима у вештини не достаје, то се може још да накнади при даљим одсецима.

Особита важност ваља да се положи на бројеве 12 , 14 , 15 , 16 , 18 , 20 , јер они дају прилике, да се припрема таблица множења (један пут један) и делење. Код броја 12 ваља се дуже времена забавити и упознати ученике са деловима године и туцета.

Разлагање бројева у више од два дела није нужно, пошто нема за то никаква разлога. Јер кад треба да изнађемо суму од три, четири и више бројева, онда се то увек тако ради, да се најпре два броја скупе, том резултату дода се трећи број и т. д. То је исто случај и за одузимање. Сасвим је дакле довољно разлагање у два дела.

Нисмо наводили примењене задаће, које на том степену мора сваки учитељ да зна сам да задаје. Ипак да покажемо на броју 12 , како разноврсне задаће могу да се стављају:

- 1) Кажу колико требаш до 12 , кад имаш 3 , 5 , 6 , 9 и т. д.?
- 2) Од једног туцета оловака прода трговац 4 ; колико му је још остало?
- 3) Јова купи туце писаљака; отуд поклони Паји 3 и Милки 2 колико је Јова себи задржао?
- 4) Који је број за 3 већи од 9 ?
- 5) Који број можеш да разложиш у 7 и 5 ?
- 6) Кад земичка кошта 2 н., колико се земичака добију за 12 новч.?
- 7) Гомила јабука кошта 3 новчића; колико ћеш гомила добити за 12 новчића?

- 8) Лепчић стаје 4 новчића; колико ћеш лепчића добити за 12 новч. ?
 9) Колико пера има у $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{6}$, $\frac{2}{3}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{5}{6}$ туцета?
 10) Колико месеци има у $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$, $\frac{3}{4}$ године?
 11) $\frac{1}{4}$ метра кошта 3 новчића. Шта кошта цео метар?
 12) $\frac{1}{2}$ метра кошта 6 новчића. Шта кошта цео метар?
 13) Колико сати фали још до подна, кад је 11, 8, 10, 6 сати?
 14) Мати има 3 деце и подели међу њих поједнако 12 јабука.

Колико јабука добије свако дете?

15) Миша је добио $\frac{1}{2}$ туцета пера, Марија $\frac{1}{4}$ туцета. Колико има Миша више?

16) Неко купи 1 метар пантљике за 9 новчића и прода га за 12 новчића. Колико је добио?

17) Метар пантљике кошта у једном дућану 12 новчића, у другом 10 новчића; за колико је јефтинији у другом дућану?

18) Неки човек дужан је 12 новчића и отплати од тог 7 новчића; колико је још остао дужан?

19) Твој брат ће за 3 године имати 12 година. Колико му је година сада?

20) У свакој скамији седе 4 ученика; колико их седи свега у 3 скамије?

Ниједном учитељу неће бити заиста, тешко да сличне задаће задаје за сваки број колико их год треба.

Писмена вежбања. Иста се ослањају на оно, што је предузето усмено. Задоста примера наћи ће се у већ поменутој „Рачуници за срп. нар. школе I. књига:“ Нарочито нека су препоручени редови:

а) 1 - - 1 = 2	б) 20 - 1 = 19	в) 2 - - 2 = 4	г) 1 - - 2 = 3
2 - - 1 = 3	19 - 1 = 18	4 - - 2 = 6	3 - - 2 = 5
и т. д. до	до	до	до
19 - - 1 = 20	2 - 1 = 1	18 - - 2 = 20	17 - - 2 = 19
ђ) 20 - 2 = 18	д) 19 - 2 = 17	е) 1 - - 3 = 4	ж) 2 - - 3 = 5
18 - 2 = 16	17 - 2 =	4 - - 3 = 7	5 - - 3 = 8
и т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.
з) 3 - - 3 = 6	и) 20 - 3 = 17	ј) 19 - 3 = 16	к) 18 - 3 = 15
6 - - 3 = 9	17 - 3 = 14	16 - 3 = 13	15 - 3 = 12
и т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.
л) 1 - - 2 = 3	м) 20 - 2 = 18	н) 1 - - 3 = 4	о) 20 - 3 = 17
3 - 1 = 2	18 - - 1 = 19	4 - 2 = 2	17 - - 1 = 18
2 - - 2 = 4	19 - 2 = 17	2 - - 3 = 5	18 - 3 = 15
4 - 1 = 3	17 - - 1 = 18	5 - 2 = 3	15 - - 1 = 16
и т. д.	и т. д.	и т. д.	и т. д.

По потреби задаје се и више сличних редова, што не може бити ником тешко.

Писмено ће вежбање у толико боље одговорити цели у колико више прилика пружа за понављање. Начина има за то много. Напишу се н. пр. на школској табли ови бројеви:

1 7. 4. 9. 2. 6. 8. 3. 5. 10. и зада се да ученици на сваки број додаду најпре један, после два и т. д. најпосле десет.

За одузимање напишу се исто тако преко реда бројеви од 11 - - 20 и од њих се сваког одузме најуре 1, после 2 и т. д.

Писмена вежбања из множења и делења нећемо ни овде још предузимати.

Тим је исцрпљено сво градиво, које се у смислу школских наредаба има из рачуна да предузме у првом разреду.

УЧИТЕЉСКА СКУПШТИНА ПОДЖУПАНИЈЕ РУМСКЕ.

(Наставак.)

Други извештај у овом питању беше г. *Мита Пешиковић*. Он неће да опширно истиче важност школских читанака, али констатира: да је она средиште целокупној школској настави. С тога би могао свести своје мњење: да је ова садања читанка одговорила својој задаћи добро, јер је смештено сво градиво, које захтева напредна педагогија. Али поред свих добрих страна њених не може а да своје искуство не приопшти. Сећајући се старих читанака, које беху састављене без икаквог распореда, јер још не беше одређен задатак и циљ народне школе, вели: да је главна циљ основне народне школе *формална*, које је и сам *Дистервег* истакао. Али млађе коло, вели, да је *материјална*. Некада се бројао и сам у коло ових последњих, али га искуство постепено разуверило, јер формална циљ претставља и тражи *опште човечанско образовање*, а *материјална* спрема и усавршава поједине гране и струке. А то је преголема разлика.

Према таком задатку школе и читанка мора да одговори *формалној* циљи. С тога и поздравља нову читанку, у којој је смештено градиво, у ком су усредсређене моралне врлине.

Но колико цени приповетке црпљене из друштвеног живота, у којима одејајује чист и истинити морал, у толико не може да се сложи са „баснама“. Басне својим не могућим садржајем, својим неистинама ушливишу у противном правцу на душевне способности ученика. Оне убијају веру у истину, јер се у баснама придаје снага и моћ животињама и т. д. онима, који дојиста немају исте. Имаде доста примера, да су деца запитала: јел те, господине, да вук не може говорити, него се то само тако каже? дакле . . . само што није открило прави и заслужени израз. Но има опет нека мњења, која тврде, да деца требају басне у преносном смислу да схваћају и тумаче. Ако ишта заслужује да се казни, то се дојиста овако мњење мора са сваком одлучношћу прогласити као непедагошко, јер и психологија, као наука о истинама, не може отворити врата баснама у школи. По томе, ја им одричем сваки васпитни утицај и желео би, да се место њихово поцуну сликама и цртама из *дечијег живота*.

Пролазећи на загонетке вели: да им је циљ, да оптре и снаже мишлење. Ово би се могло односити на зреле људе, али децу ваља решити овога сретства, којим се што већма укорењује неправилност схватања и мишлења. Ево да наведем један пример, па да се види грдна заблуда. „Две ограде, пуне белих коштица.“ Психолошким путем не може се доћи да се разреши прави смисао загонетке, него је овоме подлога *нагађање*. То е имао да каже на први оцек. Приступајући другом оцeku, земљописном

и повесничком делу, вели: да стара школа није познавала овај предмет, али и данашње потребе у многome су развијеније, него ли што беше пре. Земљописно градиво у нашој читанци поразбачано је и растурено без икаквог систематског уређења. Да би потреби одговорила читанка, зато је, да се 2 нова земљописна чланка напишу, а ови садањи да се испусте.

Повесница је врло мало заступљена, јер она треба да одгаје родољубне карактере и узорне људе. У том погледу ваљало би да су у читанци заступљени најврснији производи наше литературе.

Песме у овој читанци неодговарају ни најосновнијим правилима појезије. С тога при избору нових ваља узети у обзир најбоље наше песнике, особито узор песме нашега прослављеног песника Змај-Јована Јовановића

При том је и начин излагања, стил веома развучен, јер се ниже периода на периоду, што је потезе да и одрасли разуму. А врх свега тога ни сразмера између градива са латинцом и ћирилицом није праведљива, што би требало у обзир узети.

На завршетку свега тога подноси следеће резолуције:

I. „Читанка за II. разред наших школа са гледишта дидактичкога показала се је досадањом својом употребом у главnome сходном и практичном.“

II. „Да би читанка својој сврси и боље одговорила, пре свега нека из ње изостану басне и загонетке. *Басне* зато:

а) што је природније и целисходније, да деца примају моралне угледе из свежег дечијег живота, него од дивљих и домаћих животиња, тим пре, што је ова читанка оним првим чланцима добро снабдевена;

б) што се у басни придевају животињама таки изрази и радње, које нити су их ове кад вршиле нити ће их вршити. А из тога разлога и зато:

в) што басне својим неистинама и немогућностима доводе у сумњу и целу осталу наставу школску.

Загонетке да изостану: што се оне строго логичним путем и по психолошким законима не могу разумно одгоненути, те тако не само да не јачају и оштре дечије мишлење, него га напротив још већма затупљују и буве.

III. Градиво земљописа и повеснице не одговара довољно потреби II. разреда. Зато нека се за земљописну групу напишу два нова чланка али тако, да ови по реду и по распореду строго одговоре правилима методично-дидактичнима, како би онда при очигледној настави (науци мишлења и говорења) као основа послужити могли ради једнообразности у земљописној настави. Остали чланци нека остану као допуна.

У погледу *повеснице* треба поред постојећег градива да се замену басне са узоритим хисторичним чланцима и одабраним народним песмама.

IV. *Природописну* наставу ваља према потреби попунити zgodним чланцима о домаћим животињама, а поред тога уврстити нужни број чланака о најобичнијем поврћу и о воћкама.

V. Песме, што су у читанци, већином не одговарају довољно правој сврси II. разр. Зато при новом избору нека се боље узму у обзир

наши знатнији песници, а нарочито прослављени песник Змај-Јован Јовановић.

VІ. Читаначке чланке — са малом изнимком — ваља у погледу стила целисходније прекројити, како би боље одговорили душевном раз-витку деце у II. разреду, јер су дотични чланци без нужде веома раз-вучени и дугим периодама накићени.

VII. Најпосле нека се правично изједначи сразмера, која треба да влада код чланака латиницом и ћирилицом штампанима.“

Пошто у овоме предмету не јави се нико више за реч, то прет-седник одложи специјалну дебату за сутра а скупштина изабере одбор, који ће из поднешених резолуција зготовити основу, на темељу које ће се расправа у сутрашњој седници наставити.

II.

Учитељ г. А. Муха предлаже, да учитељска скупштина изабере из своје средине одбор, који ће у име скупштине поздравити велемоћ. г. поджупана Ј. Музлера као моћна заштитника учитељства и школе — Скупштина једногласно прихвата предлог и изабере у одбор гг. Јакова Гесла, Илију Радивојевића, Тошу Огризовића и Николу Јовановића.

III.

После одмора од $\frac{1}{4}$ сата предузе г. Петар Малешевић, учитељ из Манђелоса своје предавање о сабирању простих разломака уз претходно изналажење најмањег заједничког именитеља.

Господин Пера започињући своје предавање претпоставља, да су ученици у IV. разреду свршили десетичне, после којих прелази се на просте разломке. Код простих разломака додаје примере из умног рачуна, које деца решавају, а примери су му прво они, код којих су једнаки именитељи. Код писмене радње изналази најмањег заједничког именитеља Задавајући примере из практичкога живота сабира разломке, који имају неједнаке именитеље, те попраћа своју математичку радњу познатим сво-јим *шумором*.

Муха попуњује у нечем предавање предговорника исправљајући поступак код изналажења најмањег заједничког именитеља тврдећи да се при овом послу мора *генетичним* путем полазити.

Скупштина узима предавање како предавача тако и исправљача уз некоје опаске на угодно знање изразивши им своје задовољство. —

Са овим је прва седница завршена а идућа за после подне у 3 сата заказана.

Прибележио: *И. Рад.*

равн. учитељ.

УЧИТЕЉСКИ ИСПИТ У ШВАЈЦАРСКОЈ.

О начину, како се полаже учитељски испит у Лозану, пише је-дан дописник „Schweizerische Lehrerzeitung“-а овако: „Питомци учи-тељске школе и кандидати, који се пријаве с друге стране, испитују се заједнички. Усмени испити су јавни. Ове године трајали су испити за 25 младића и исто толико девојака од 29. марта до 28. априла. Првих 5 дана беху писмени испити (ко исте не положи одбија се). Затим долази

ше наизменце по један дан најпре девојке, после младићи на усмен испит из по једног, а гдекад и из два предмета. Испитна комисија састоји се из 7 чланова, од којих је само један (управитељ) из учитељске школе. Уз то долази још дотични стручни учитељ из учитељске школе, ком се обично повери испитивање. Кад се испитује н. пр. из повеснице, то леже на једном столу од прилике 30 цедуља; на свакој стоји једна тема, на једној Александар Велики, на другој седмогодишњи рат или Наполеон I. и т. д. Први кандидат извуче једну од тих цедуља, размисли се неколико минута и каже онда, шта зна о теми, док други кандидат размишља о теми, која је њему у део пала. Обично се не стављају питања, која се не односе на извучену тему. Кад су сви кандидати из једног предмета испитани, каже сваки члан испитне комисије (али тај акт није јаван) оцену, коју досуђује кандидату и средња оцена, која се из тих појединих оцена израчуна, уведе се у једну табелу (са дебатом или без дебате). То се после тако ради код сваке струке (19 за младиће, 16 за девојке). Ко добије из веронауке, наставног језика и математике најмање 8 (добро), а из свију других предмета бар 6 (прилично добро), томе се издаје диплома. Ко најмање из $\frac{3}{4}$ свију предмета добије те оцене, том се издаје само привремена диплома и мора после за годину или две из предмета, у којима се као слаб показао, накнадан испит да положи, иначе губи та привремена диплома своју ваљаност. Ко у више него четвртину предмета не добије оцену 6, односно 8, тај је сасвим пропао и мора идуће године да понови испит из свију предмета.

Ипак није ни онај, који је био тако сретан, да стече диплому, опроштен тиме за сву будућност испитних невоља. Кадгод тражи какво место, мора са свима својим сакомпетентима пред општинском власти и школским надзорником да се подвргне опет испиту, који је иначе поглавито практичан. — Обично се изабере кандидат, који се при том испиту покаже као најбољи.

Они, који имају само привремену диплому, не могу да се натичу за место, које има дефинитивно да се попуни, ако се налази кандидата са пуноважном дипломом.

ШКОЛСКЕ ВЕСТИ.

(Сомбор.) У седници школскога одбора од 1. октобра о. г. примљена је уз признање за ревностно службовање оставка г. Косте Берића, пр. учитеља овдашње више девојачке школе и решено је, да се одмах распише стечај на то место. Г. Берић одлази за предавача ниже гимназије у Зајичар. — Пошто се за упражњена два учитељска места на салишима нису пријавили способни мушки компетенти, то су на та места привремено постављене свршене приправнице гђе Теодора Крижанова и Пава Бузацића. — Познати српски музичар г. др. Јован Пачу, који је две године као практичан лечник у Сомбору становао и кроз то време бесплатним лечењем питомаца и питомица учитељске школе исте на захвалност обвезао, преселио се ово дана у Вел. Градиште у Србији, где је изабран за општинског лечника. За српско друштво у Сомбору је тај одлазак велики губитак. — Сврш. приправник Васа Поповић положио је накнадно испит из мађарског језика, те му је издана учитељска диплома.

(Општа угарска учитељска скупуштина,) која се о Преображењу ове године била састала у Будим-Пешти, решила је, да се на дневни ред

идуће (III.) скупштине, која ће се држати 1885. г., ставе ове теме: 1.) Школа и хигијена; 2.) питање о читанци; 3.) читанка за продужну школу на селу и у вароши; 4.) настава о обичним разломцима у народној школи; 5.) градиво и метод природописне наставе; 6.) настава одраслих са обзиром на учење мађарског језика. — Свако учитељско друштво у земљи мора до идуће скупштине о тим темама да расправља, а које то не учини и не пошаље резултате својих саветовања предуготовном одбору идуће скупштине, то друштво губи право да изашље своје представнике на ту скупштину, којима се тада наравски неће исплатити ни дијурне ни путних трошкови. Као што је познато ове последње подмирује државна каса, те је за овогодишњу учитељску скупштину исплаћено на име дневница и путних трошкова око 20 000 ф.

(*Цетиње*) На гимназији отворен је ове године и четврти разред и тако постоји сада на Цетињу потпуна нижа гимназија. За исту је израђен нов наставни план, по ком ће се ове године предавати. За управитеља гимназије је наименован наш познати новинар и писац г. Јован Павловић.

(*Београд*) Испит зрелости у вишој женској школи, који је отпочео 22. августа а свршен истом 16. септ., није испао најбоље, јер је од 40 ученика, које су испит полагаале, само 21 положила, а 19 их је пало и морају накнадно да полагају испит 1. новембра. — У учитељску школу пријавило се до 60 ђака, који су већином свршили трећи гимназијални разред.

(*Будим-Пешта*) У будим-пештанској трговачкој академији предају се од ове године и источни језици. За ову школску годину предаваће се питомцима 2. разреда, који се за то пријаве, српски, румуњски и турски језик, а у плану је, да се од године предаје још и бугарски и новогрчки језик. Та трговачка академија ужива од државе потпору од годишњих 5000 ф.

(*Нови Сад*) У овдашњу српску вишу девојачку школу уписале су се ове године 53 ученице.

(*Београд*) 17. свеска „Просветног Гласника“ донела је наставне планове, распореде и програме за више основне и за продужне школе.

(*Моравска*) Земаљски одбор поднео је земаљском сабору предлог о функционом доплатку учитељима на једноразредним школама. Право на исти добили би сви они учитељи, који обучавају више него 40 ученика, а износио би 50 ф. годишње после сталног петогодишњег службовања.

(*Учитељице у Шведској*) У варошким основним школама у Штокхолму био је прошле године намештен 61 учिताљ и 248 учитељица.

Р А З Н О.

(*Становништво у Београду*) Београд има свега 36.177 становника, од којих су 5680 страни поданици. По народности има Срба 27.936, Немаца 3299, Јевреја 2125, Мађара 626, Талијана 509, Чеха 361, Хрвата 283, Цигана 234, Пољака 182, Грка 151, Турака 134, Француза 123, Словака 62, Бугара 56, Јермена 47, Румуна 32, Енглеза 18, Руса 7, Арнаута 2. По полу има 20.483 мушких и 15.994 женских, а по писмености 20.186 писмених и 15.991 неписмених.

(*Траже фотографије*) Недавно изишао је у званичном пруском школском листу стечај на два учитељичка места на евангеличкој вишој девојачкој школи у Келну, у ком се поред ваљане квалификације још захтева, да компетенткиње и своје фотографије пошаљу. Отуд морамо да закључујемо, да се у Келну полаже важност и на спољашност учитељица.

НЕКРОЛОГ.

У Недељу 25. Септембра умро је најстарији српски учитељ *Димитрије Петровић*. Рођен 1793. године, живео је дакле 90 година. 50 година одиравао је учитељско звање у Кечи. Првих година био је српско-романски учитељ. Покојник је од 15 година у мировини, коју је уживао из Сремских Карловаца, па и благодарна Кечанска општина давала му је

годишње 20 кибли жита, 50 форината у новцу и нешто дрва и свеће. Оноло су обавила два свештеника, српски и романски са три учитеља. Како је од народа поштован био, сведочи многобројни народ при спровођу. Четири бакље носили поред сандука 4 старца, који су покојникови ђаци били, и које је покојник као своје прве ђаке врло поштовао. Нека је дакле лака црна земља нашем Дејки, којим именом је од народа зват био и нека му остане вечити спомен у Српској Кечи. У Срп. Кларији 29. Септ. 1883. *Јосим Ј. Кољовић*, н. учитељ.

ПРОМЕНЕ У ШКОЛСТВУ.

Пр. учитељица у Белегишу Анка Бута именована је правом учитељицом у истом месту. Пр. учитељ у Брестачу Филип Тодоровић и намј. учитељ у Визићу Светозар Топаловић именовани су правим учитељима у истим местима. Учитељ у Врдику Милан Богдановић именован је учитељем у Пријавору Крушедолу, а учитељски кандидат Павле Релић пр. учитељем у Перни.

Учитељ вежбаонице при учитељској школи у Арбанаси Јован Чабрић наименован је за среског школског надзорника за школске срезове задарски и бенковачки.

Сврш. приправница Наталија Суботића изабрана је за учитељицу у Сарајеву.

УПРАЖЊЕНА УЧИТЕЉСКА МЕСТА.

— Тражи се учитељ у Меленци Плата 500 фр., стан и огрев Молбенице до 18 октобра цркв. шк. одбору у Меленци.

— Тражи се учитељ и појак у Плавшинци. Плата 350 фр., стан и огрев. Молбенице управљене на кр. зем. владу, одјел за богоштовје и наставу, до конца окт. по нов. кал. кр. школском надзорништву у Крижевци.

— Тражи се учитељ у Обрадовци. Плата 400 фор., стан и огрев. Молбенице управљене на кр. зем. владу, одјел за богоштовје и наставу, до 1. нов. по нов. кал. школском одбору у Обрадовци (пошта Ораховица.)

НОВЕ КЊИГЕ.

Дела Ђуре Јакшића књига X. Дrame. У Београду у краљевско-српској држ. штампарији 1883. 8^о с. 204.

(С десетом књигом, која је ових дана из штампе изашла, довршено је потпуно издање Јакшићевих списа. У I и II су књизи песме лирске и еписке; у III—VII су приповетке; у VIII—X драме. У VII књизи је и биографија песникова са сликом. Свих десет књига износе око 140 ситно штампених табака.)

У књижевности српској, после збирке Бранкових песама, ово је прво потпуно издање песничких дела. Али је у овом издању готово једна трећина са свим нова, досле нигде нештампана; а једна трећина је прибрана из растуриених и са свим ретких часописа. Па кад се ка овоме још дода, да се у књижевности српској Јакшићу још није нашло заменика, и да у поезији Јакшићевој има хране, забаве и утехе за свако доба и за све прилике, у којима живимо — онда би још само желети било, да свака имућнија српска кућа има овај драгоцени низ песничког бисера.

Једна књига стоји динар и по, а свих десет петнаест динара. Да би се олакшала набавка и сиромашнијима, а особито ђацима, продужена је претплата; те ко пошље новце за шест књига, или за шест комплета, добија седму књигу или седми комплет на поклон. Због веједнаке досадање расиродаје могу се добити засебно само књиге IV—X. а I, II и III само тако, ако се узму све од I до X.

Наручбине нека се шаљу књижарници Велимира Валожића у Београду.

Чистприход од овога издања иде у фонд за издржавање сиромашне породице Јакшићеве.)

Прилози за палеоетнологију српских земаља од Ј. М. Жујовића проф. велике школе Београд у краљевско-српској државној штампарији 1883. 8^о с. 15 и 1 таблица слика.

Кратки преглед историје минералогije извео Ј. М. Жујовић проф. велике школе. Београд у краљ. српској државној штампарији 1883 8^о с. 71.

ЈАВНА КОРЕСПОНДЕНЦИЈА.

Сл. општ. школи у Долову. Листове од г. 1881. и 1882. послали смо, те сте их извесно већ и примили. — До завршетка листа примљени су ови чланци и расправе: „О-свећење нове салашке школе у Новоме Саду“, „Српске основне народне школе и т. д.“ „Тумачење неких главнијих речи из опште педагогије“, „Новестине и Требиње“ и „Клостерско васпитање.“ Све ћемо саопштити. Због недостатка места није могао да уђе у овај број свршетак чланка. — Шта знамо о сунцу.“ — Г. М. Акимову иред. у Варјашу. Сад се више несећемо.

Издаје и уређује: НИКОЛА Ђ. ВУКИЋЕВИЋ.

Штампа Ф. Витерман.